

TANKER VED ET „VIFTESTED“

Af forfatteren *Jens Rosing*

Qingãnguaq-fjeldet - den lille højderyg - ligger som en ø midt i et stort fjeldhav. Nord- og østsiden falder stejlt ned, mens vest- og sydsiden smelter jævnt ned i en bred, frodig dal.

Fjeldet danner to pukler, den sydlige ca. 700 meter over havet; nordpuklen kommer op i ca. 1000 meters højde over havet. På nordsiden af førstnævnte pukkel ligger et stort vardesystem for vildrenjagt, ligesom der på nordsiden af puklen på 1000 meter niveauet står 60 varder langs en hængøjøkel.

For begge systemers vedkommende består varderne af fire hovedtyper, nemlig:

1. Menneskevarde - inugssuk - flere, i reglen 3-5 sten oven på hinanden, stundom med arme og hoved markerede.
2. Søjlevarde - napassoq - en søjleformet sten, anbragt opret på en fast sten eller klippe.
3. Hovedvarde - niaqũssaq - en enkelt, mere eller mindre rund sten, anbragt på en større fast sten eller klippe.
3. Skrabebrædtsvarde - qapiarfussaq, en i reglen flad aflang sten, oprejst, støttet til en eller to mindre sten, så formen minder om et skrabebrædt, som bruges under bortskrabning af sælspek fra skindet. (Varde-betegnelserne nykonstruerede).

Højden af varderne i 700 meter niveauet varierer fra 43-96 cm, det hyppigste er dog 70-72 cm. Ved 1000 meter niveauet er højden 35-90 cm, den mest gængse højde er her 60-80 cm.

Om foden af varderne i førstnævnte system ligger dynger af firkantlyng og tørv, mens der ved 1000 meter systemet lå gråmos. Dette giver et udmærket indtryk af, hvilke planter der dominerer i de to forskellige højder.

Det lavest liggende system er vanskeligt at identificere, idet mange af varderne er styrtet ned i uren, hvorom de og en skydepost delvis slår krans. Systemet måler fra yderpunkt til yderpunkt 330 meter, og består af 33 sikre varder med intervaller fra 3 meter helt op til 60 meter. Trods systemets ufuldkommenhed giver helhedsindtrykket dog en „fold“, hvis åbning vender syd-sydvest. Det er derfor

nærliggende at tænke sig, at driverne har skræmt renerne ind i folden, hvor de arme dyr pludselig befandt sig stængt inde i uren. At det har været et „benbrækker“-system ligger uden for al tvivl. Højdepunktet nåede man da, når renerne i panik styrtede rundt på uren og brækkede benene; man fornemmer det vældige drama, når folk rykkede ind på dyrene og med store sten knuste skallerne på de i forvejen lemlæstede dyr.

Vardesystemet på 1000 meter niveauet lader sig derimod med fuld sikkerhed identificere, idet det var intakt, og hele jagtens forløb lader sig rekonstruere (se tegningerne).

Qingānguaq må med sine to systemer ses som et hele, idet jagtsystemerne stod i gensidigt forsikringsforhold til hinanden. Svigtede det ene, var der håb om, at det andet gav bonus. Det hændte vel også, at de blev benyttet samtidig, en etape-jagt.

Før vi giver los for intuitionen, ser vi lidt nærmere på selve systemet (1000 meter over havet) og de vage mundtlige overleveringer, der knytter sig til vardejagten.

Varderækken danner en vinkel, hvis længste ben - med retning øst-vest - måler 82,05 meter og udgøres af 44 varder. Det korte ben har retning syd-nord og består af 16 varder, længden er 29,95 meter. 12 meter fra den nordligste varde (nr. 60) ligger et ildsted bestående af håndstore sten, 48×41 cm.

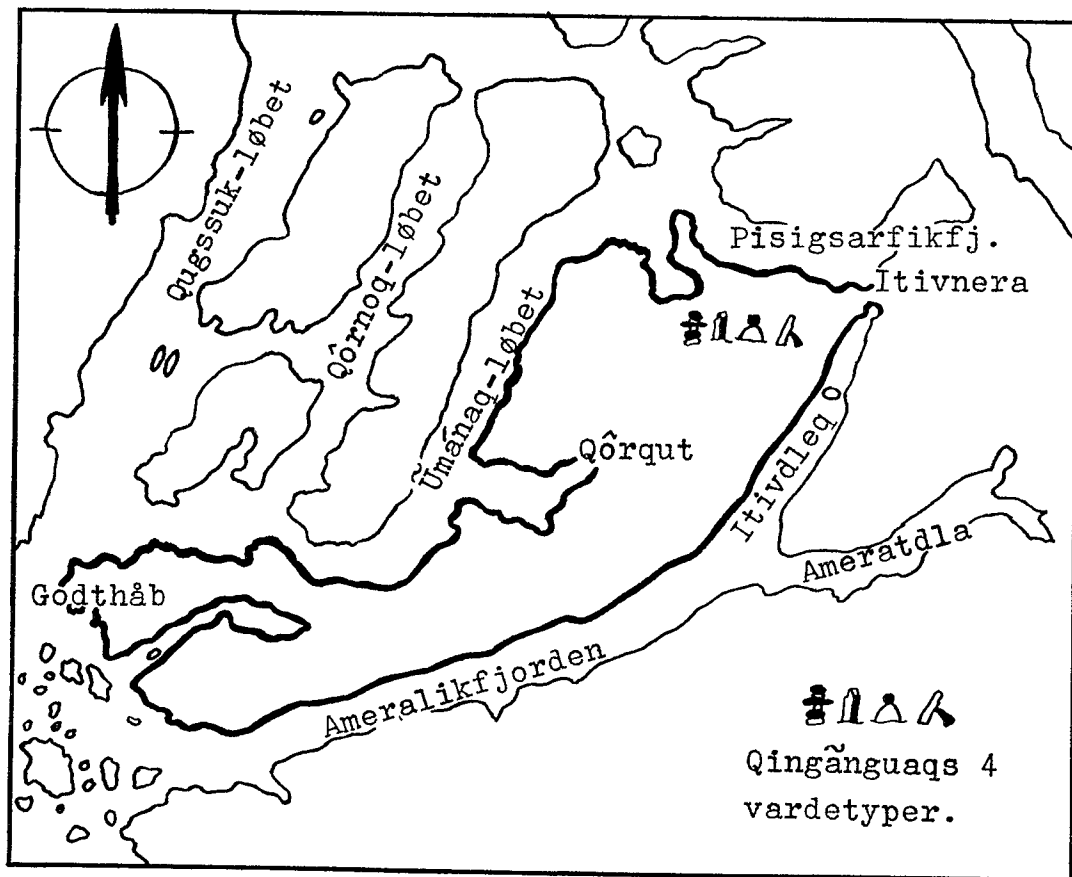
Hvor terrænet giver de bedste udspringsmuligheder for rener, står varderne anbragt i en slags forskudt dobbeltrække eller zig-zag system. Hensigten hermed er indlysende: tættere spærring på de sårbare steder.

Vardesystemets 112 meter danner en halvramme om en slisk, der skråner fra vest mod øst, og som løber ned i en hængejøkel, der dækker fjeldskråningen mod øst. Denne jøkel har i sin tid været langt større, end den er i dag. Særlig de sidste somre har ismeltingen været mærkbar.

Ca. 75-100 meter under systemet sortner et uhyggeligt gab af stenrovser, der dækker foden af Qingānguaqs stejle fald.

Som før nævnt lå der under hver varde store dynger af gråmos. Det var så friskt, som var det få dage siden, det var blevet rykket op. Det lod sig også gøre at finde de steder, hvorfra materialet til de mange varder var blevet taget op. Ildstedet bar stadig tegn af sod. Klimaet i denne højde er knastørt, og det er mærkeligt i dette ords rette forstand, at stå ansigt til ansigt med den indtørrede fortid.

De tre typer varder, menneske-, søjle- og skrabebrædtsvarde har tydeligt været indpakket i mos og forsynet med en tørveklump i toppen for at illudere pelsklædte mennesker, der spejdende stikker op over klippen. Hovedvarderne så ikke ud til at have været pakket ind, kun en enkelt tot mos har været anbragt oveni. Skulle systemet virke efter hensigten, må der have været lugt ved det, og

Godthåb-halvøen, Qôrqut nunát.

R-58

det er derfor nærliggende at antage, at hovedvarderne har ligget som tyngsel over gamle skindpjalter, hvoraf der dog desværre ikke fandtes rester. Forklaringen herpå må ligge i, at man fjernede skræmmemidlerne efter jagtens ophør.

De mundtlige traditioner har ikke levnet stort til forståelse af jagten. Kun fortælles det, at vardesystemerne blev kaldt for „aulatsivît“ (oplyst af overkateket Julius Olsen, Godthåb) - viftstederne, en kort og klar rapport om, at jagten foregik ved drivere,*) der ved forskellige manøvrer, viftende med fuglevinger og skindpjalter løb renerne fast mod de lodne varder, imellem hvilke i forvejen de bedste bueskytter lå skudklar og mødte dyrene med en regn af pile. Efterhånden som drivskaren rykkede ind og slog kreds om jagtsystemet, blev panikken fuldkommen, og de mange dyr begyndte - som rener har for skik - at kværne rundt

*) Hans Egede har beskrevet jagten med drivere. Se „Grønland“, 1955, side 81: Nellemann: Træk af renjagtens historie.

mod solens bane. Dyrene trængtes ud over jøklens glatte skulder, mange styrtede i dybet og lemlæstedes eller dræbtes i stenrovsens grådige tænder. Her fandtes få stærkt forvitrede dyreknogler, ligesom der også fandtes knogler, smeltet ud af jøklen.

Ved de store fælles drivjagter, hvor mange familier deltog, har der hersket et afgjort „høvdingevælde“, hvor enkelte mænd har været organisatorer. Efterhånden, som jeg har vandret rundt på fjeldene og fået lidt kendskab til renens liv og vandringer, bliver min beundring større og større for disse personers store organisationsevner og tilbundsgående kendskab til dyrenes sæder og skikke. Og ikke mindre imponerende er deres kartografiske overblik over det virvar af fjelde - gennemskåret af vandløb, søer og dale, som for mig, selv efter flere års færden på fjeldene, stadig giver overraskende detaljer fra sig.

Vage overleveringer fremhæver stadig mænd, der har organiseret drivjagter. Der er f. eks. Asivâq, en mand, der synes at have levet i pilens sidste dage ved flintbøssens allerførste indtrængen.

Asivâq var en stor og smuk mand, et hoved højere end sine kammerater. Han spændte en bue hårdere end andre, og hans pile gennemborede dyrene; når de faldt, var det, som var de spiddet til bakken. Han organiserede og ledede drivjagter.

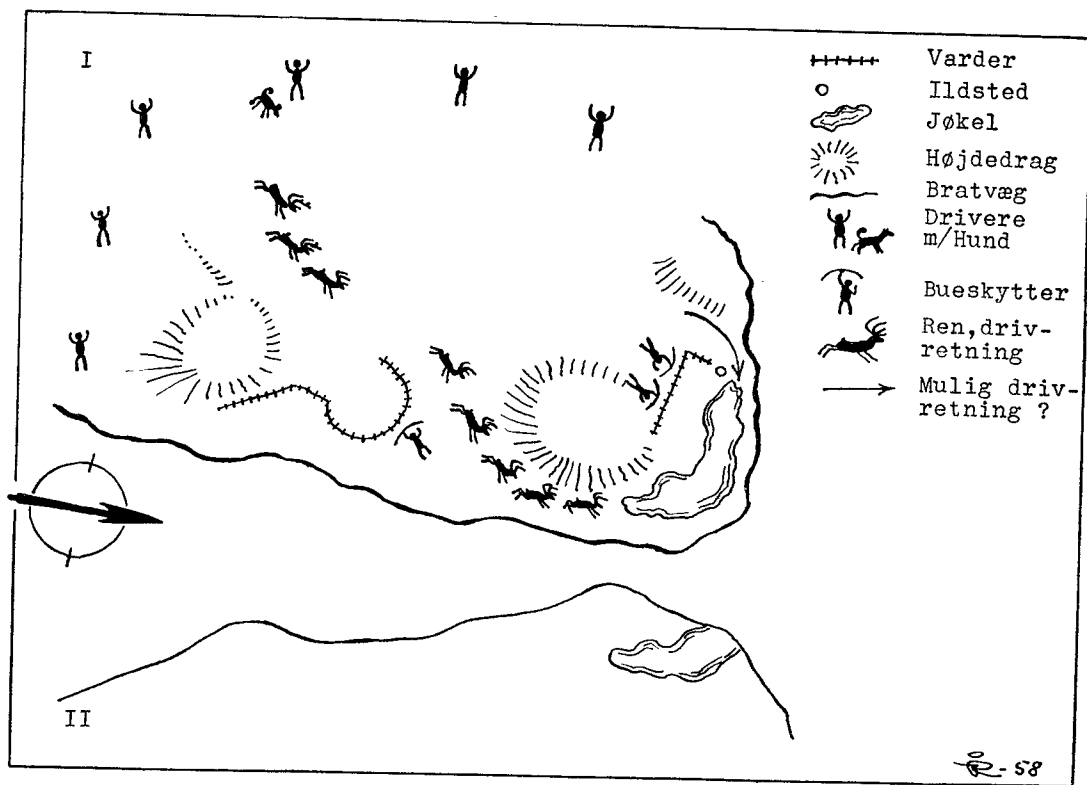
Som nygift med den ligeledes smukke Piâq drog de alene ud for at skaffe sig et briksetæppe. Piâq løb en stor buk inden for sin mands pilehold ved et varde-system, og bukken sank om, gennemboret af Asivâqs pil. Da kastede den sveddryppende pige sig over bukken, gravede hænderne i dens pels og lo vildt og ubehersket over deres store lykke.

Da bukken var blevet flået, bredte Piâq den store hud ud over en jævn klippe og hoppede over den på langs og på tværs. Og så stillede hun sig op og improviserede:

„På det briksetæppe
skal vi to ligge i hinandens arme
varmt og blødt.
På det briksetæppe
skal vi i vinterens favntag
drømme om det skønne indland,
hvor du pileskød den prægtige renbuk.

En vild skønhed var der over optrinet. Der stod Piâq, stor, stærk og smuk. Således jog et romantisk nygift eskimopar vildren i pilens dage. (Fortalt i brudstykker af Antoenete Thomsen, Kapisigdlit).

Det synes, som drivjagterne har fortsat langt op i flintbøssens dage. Således lever i Godthåbsfjorden mindet om Anne Johanne, en storløber til pige, som mænd kappedes om at have til driver. Skjult ved pas og vandreveje skød de rener, som

Skitsens øverste del viser jagten, den nederste del Qingānguāqs profil fra øst.

Anne Johanne skræmte og drev op til dem, thi flintbøsserne var så dårlige (hvad Glahn bl. a. også klagede over), at de ikke var stort mere bevendt end bue og pil. Skulle en flintbøsse indskydes, rykkede man først et dun ud af sin fugleskindstrøje og lod det gå for at vejre vindretningen. Kun hvis dunet svejdede lige ned, var man sikker på, at indskydningen kunne lønne sig. Ellers blev kuglerne, som man sagde, blæst væk af vinden.

Sammen med to venner sad jeg en augustdag ved nordenden af Qingānguāq. Varderne tegnede deres silhouetter mod den lyse himmel. Hver af os sad med sine tanker, og for mit vedkommende dukkede en bunke optrin fra mit liv mellem rener frem. Jeg så for mig en flok kværne rundt, til der sluttelig gik panik i dyrene. De store, blanke øjne, der som ingen andre indenfor den dyreverden, jeg kender, kan genspejle angst, slog gnister, og ud af den mægtige larm, som mine øren anede, tog drivjagten form, det mest dramatiske skuespil, jeg nogensinde havde overværet.

Imellem de mospakkede varder lå skytterne og lyttede. Endelig hørtes dumpe drøn fra en renflokk, der blev skræmt op syd fra i dalen mellem Qingānguāq og

En sokkelvarde fra Qingānguaqs Foto: J. R.
700 m system, „Lille kælling med hægebukser“
kaldte vi den. Om føden på varden lå
tørveklumper og firkantlyng.

En menneskevarde, Inugsuk Foto: J. R.
fra 700 m systemet. I baggrunden skimtes
isffjorden Kangersuneq

„Stortoppen“. Drivernes hyl hørtes fra mange forskellige retninger, men som tiden gik, indsnævredes lyden til en halvcirkel fra sidedalen i nordvest ned gennem hoveddalen til syd.

Hylende mennesker, glammende hunde*), drøn fra de mange klove, grynt og dybe host fra de vildt skræmte rener rykker som en flodbølge op imod vort skjulested. En lille flok dyr farer nordom og kommer ud på jøkelen, men ingen spænder buestrengen. Så med eet vælter en stor skare af dyr frem fra øst, og de to flokke løber sammen til et hvin af anstrengte lunger. Sveddryppende drivere, unge mænd og kvinder og nogle børn, enkelte med gøende hunde i bånd, dukker op, og deres lange hår står som vajende faner fra deres hoveder. De kommer i vildt løb, et løb, der måske begyndte ved den første svage dagrødmen ude omkring fjeldene ved Qōrqt.

Den store renflokk, der endnu ikke har opdaget varderne, svinger op over slisken, og pludselig slår en ram lugt dem i næsen. De hugger klovne i bakken, og de sidste i flokken, der endnu intet aner, løber bringen i rumpen på de første. Da

*) Arkæologiske udgravninger har påvist hundeknogler overalt i Sydgrønland; mon ikke hunden i højere grad har tjent som „renhund“ end som trækdyr?

Vardesystemet på Qingānguaqs nordside. Kun de varder, der har trodset vejr og vind, er trukket op. Under pilen til højre ligger ildstedet. Og igen under den falder terrænet ned i en jøkel. Systemet ligger 1000 m o. h. Foto: J. R.

ser de varderne, og overalt står støjende mennesker; de første pile suser ned over dyrene. En kvælende røg vælder op fra ildstedet og gør panikken fuldkommen. Dyrene stønner, klovene maler jøkelsneen til en glat isbane, og nogle dyr styrter hovedkuls ned over isen. Driverne står fordelt deroppe som sorte væsener mod den lyse himmel. De holder sig mellem varderne, thi trængte de sig indenfor, ville renerne som en sidste udvej springe op og sprænge sig gennem angst og jægere ud til friheden, hvor ingen kunne følge dem.

Dyrenes tal mindskes, og de sidste samles i en klump yderst ude på jøkelskulderen. Skælvende stikker dyrene deres klove i isen for at hage sig fast, da nogle bueskyttere, der bare har ventet på denne situation, bryder varde- og driverkæden og rykker ind på dem. Som en brun klump af pels, horn og ben styrter renerne i dybet i en kaskade af sne og is, og glædeshylet gennemryster den store fjeldverden.

Jægerne går rundt mellem de fældede dyr og begynder at flå de rener, der er mærket og fældet af deres pile. Parter uddeles til drivere, og de dyr, der uden

pil er styrtet ned i døden, fordeles mellem de mennesker, der har deltaget i den heldige drivjagt.

Dette drama går i opløsning, og mine øjne søger ind over de vidtstrakte fjelde, ind mod indlandets fjelde, hvor der igennem 3000 år er blevet drevet vildrenjagt, af Sarqaq-folket, Dorset-folket og af nordboerne, hvis jagt vi desværre ved så lidt om. Mærkeligt, at det aldrig er lykkedes at finde „dyregrave“, som der findes så mange af i Norge. En lille jernpilespid af nordbo-oprindelse blev (september 1957) fundet, smeltet ud af indlandsisen bag Tungmeralik. Så kom Thule- og Inugssuk-folket - vore direkte forfædre - og gav os en arv, stærkere end alle gode formaninger, en konkurrent til handelens spæktønder og missionens døbefond. Fra begge sider hørtes inderlige hjertesuk. Missionen har nu fået sit på det tørre, men Handelens saltfisk mærker stadig de to måneder (august-september), vildrenjagten varer.

Ud over Qôrqut-nunât - dalenes land - der med sine snævre dale og pas og søer er som skabt for drivjagt, står mange tavse vidnesbyrd om vildrenjagten store tid: vardesystemer og skydeposter. Dengang var Qôrqut-nunât vildrenens sommerland, hvortil den trak ud om foråret fra indlandet bag Kapisigdlit og Ameralik-fjorden for at kælve og for at beite for sommeren. Tamrenen viste mig vejen, og jeg beklager blot, at endnu flere mennesker ikke får lejlighed til at opleve det store indland, som man må have set og lært at kende, før man ret forstår, hvilke uimodståelige magter, der lokker jægeren ud i de strabadser, en vildrenjagt byder, skønt jagten - målt med penge - er alt andet end lønnende. Renlandet giver hver den, der forstår at modtage det, noget stort og værdifuldt.

Efter at artiklen var skrevet, traf jeg ved Kapisigdlit en ung mand, Andreas Lundblad fra Egedesminde syddistrikt - og ved adspørgsel kunne han fortælle, at der bag Aulatsivît, en boplads syd for Egedesminde, fandtes renjagtsvarde.

Bopladsens navn er tidligere fortolket som „det sted, hvor noget blev bevæget“, d. v. s. pilkning. Men jeg er overbevist om, at tolkningen af stedets navn er „viftesteder“ - drivjagtssted for vildren. Baglandet til Aulatsivît har særlig i ældre tid været et godt jagtterræn efter vildren.